

Beata Cyboran*

ANIMATOR NA TLE MAPY „KULTURA WE WSPÓŁCZESNEJ POLSCE” O PROFESJONALIZACJI ZAWODOWEJ ANIMATORÓW KULTURY

Praktykowanie animacji społeczno-kulturalnej wiąże się ściśle z zawodem animatora kultury, animatora społecznego, animatora społeczno-kulturalnego czy społeczno-kulturowego. Od niemal dwudziestu lat obserwuję proces akademickiego kształcenia animatorów kultury w publicznych i niepublicznych uczelniach wyższych w Polsce i poddaję ocenie proces profesjonalizacji dziedziny. Przez profesjonalizację za podejściem funkcjonalistycznym w naukach społecznych rozumiem zdolność do zaspokajania określonych potrzeb zbiorowości z gwarancją wysokiego standardu usług.

W mojej opinii proces profesjonalizacji zawodowej animatora kultury przebiega dalece niesatysfakcjonująco¹, czego potwierdzeniem może być charakterystyka animatorów w ujęciu raportu *Jak jest? Mapa kultury w Polsce i jej terytoria*, zaprezentowanego na obywatelskim Kongresie Kultury, który odbył się w Warszawie w dniach 7-9 października 2016 r.

* **Beata Cyboran**, dr – Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Pedagogiki, Zakład Pedagogiki Społecznej i Andragogiki; e-mail: beata.cyboran@uj.edu.pl.

¹ Podstawą do takiego stwierdzenia są wyniki licznych raportów zrealizowanych ze wsparciem Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ostatnich latach, np. *Scenariusze rozwoju lokalnych polityk kultury*, B. Skrzypczak, T. Kasprzak (red.), Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa 2012; *Współpraca w obszarze kultury – samorządy, publiczne instytucje kultury, organizacje pozarządowe*, P. Adamiak, Z. Dworakowska, J. Herbst, J. Przewłocka (red.), Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2012; *Miejskie polityki kulturalne. Raport z badań*, Fundacja Res Publica, Warszawa 2013; *Kulturalne potencjały i deficyty miast powiatowych*, P. Landsberg, M. Poprawski, P. Kieliszewski (red.), Biuro Rady Filii Fundacji Kultury Polskiej w Poznaniu i Regionalnego Obserwatorium Kultury UAM, Poznań–Warszawa 2010; *Sceny kulturowe a polityki kultury w Małopolsce. Raport z badań eksploracyjnych*, P. Knaś, W. Kowalik, Ł. Krzyżowski, Z. Noworól (red.), Małopolski Instytut Kultury, Kraków 2010; „*Kultura pod pochmurnym niebem*”. *Dynamiczna diagnoza stanu kultury województwa warmińsko-mazurskiego. Raport i rekomendacje praktyczne*, B. Fatyga, M. Dudkiewicz, P. Tomanek, R. Michalski (red.), Olsztyn–Warszawa 2012; *Poszerzenie pola kultury. Diagnoza potencjału sektora kultury w Gdańsku*, S. Czarnecki, M. Dzierżanowski, M. Grabowska, J. Knera, L. Michałowski, C. Obracht-Prondzyński, K. Stachura, S. Szultka, P. Zbieranek (red.), Instytut Kultury Miejskiej w Gdańsku, Gdańsk 2012; *Kultura (w) dialogu. Instytucjonalne ramy kultury w Lublinie*, J. Bielecka-Prus, P. Celiński, C. Hunkiewicz, M. Kawa (red.), http://nck.pl/media/attachments/302539/lublin_copy1.pdf, 10.09.2016, Lublin 2012; *Diagnoza polityki kulturalnej Słupska*, M. Kubecka, J. Burszta, A. Celiński, M. Sęk (red.), Res Publica/Narodowe Centrum Kultury, Słupsk 2015.

Animator – definicyjne ujęcie zawodu

Wielość podejść w definiowaniu pojęcia animacja sprawia, że jest wiele sposobów rozumienia i definiowania zawodu animatora. Najczęściej w literaturze przedmiotu odnajdujemy próby precyzowania wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych animatora kultury, animatora społecznego i animatora czasu wolnego.

Definicja sformułowana jeszcze w latach 60. przez francuskich badaczy mówi o tym, że „animator jest ten, kto inicjuje impulsy, sprzyja im i rozwija je” (Jedlewska 2006, s. 8). Celem pracy animatora jest budzenie świadomości i pomaganie każdemu człowiekowi i każdej wspólnocie w rozumieniu mechanizmów społecznych, w jakie są uwikłani. Rolą animatora jest także dynamizowanie działalności jednostek, wspólnot i społeczności, poprzez rozbudzanie twórczości i kreacji, ułatwianie nawiązywania kontaktów, wspieranie w realizacji własnych przedsięwzięć (Besnard 1988, s. 361-369).

Zgodnie z etymologią animator to osoba, która dodaje ducha, motywuje do czynności twórczych w różnych zakresach – jednostkowym, grupowym, środowiskowym. Organizuje takie sytuacje, dzięki którym zostają ujawniane ludzkie potrzeby, aspiracje, dążenia, plany, kształtują się więzi międzyludzkie i więzi ze światem kultury. Aktywizuje do kreatywnych inicjatyw i ciekawego życia. Pracuje z ludźmi, wykorzystując ich potencjał i wydobywając z nich to, co najlepsze. Podstawą jego działalności jest zaufanie do ludzi i szacunek dla ich wartości. Jest to osoba, która ingeruje w środowisko, dokonując w nim zmian w obszarze życia społeczno-kulturalnego, uświadamia ludziom, jakie tkwią w nich siły twórcze, inspiruje i pobudza do działania (Jedlewska 2000, s. 37-38). Jest osobą, która wprowadza zmiany, przeobraża życie społeczności, zmienia to, co konieczne. Dzięki niemu wspólnota rozwija się, tworząc nowe struktury i sposoby działania.

W ministerialnej klasyfikacji zawodów i specjalności animator kultury to osoba, która „inicjuje, organizuje i upowszechnia kulturę i sztukę w publicznych placówkach kulturalno-oświatowych oraz w środowisku lokalnym; kształtuje upodobania i zainteresowania kulturalne i artystyczne różnych grup społecznych; wspomaga artystyczną twórczość amatorską” (*Klasyfikacja zawodów i specjalności...*). Taka charakterystyka zawodu bliska jest tradycyjnemu definiowaniu zawodu instruktora kulturalno-oświatowego czy organizatora wydarzeń.

Podczas NieKongresów Animatorów Kultury zarówno pierwszego w 2014 r., jak i drugiego w 2016 r. zastanawiano się i dyskutowano nad nowym ujęciem definicyjnym zawodu animatora kultury. Podczas pierwszego NieKongresu pojawiło się rozróżnienie na animatora-artystę i animatora-kuratora (*Raport ewaluacyjny...* 2014, s. 29). Tego pierwszego charakteryzuje się jako twórcę, kreatora, który „przyciąga” uwagę, „wciąga”, pobudza ludzi do działania. Drugi nastawiony jest na „łączenie” społeczności ze sztuką. Wiąże się to z udostępnianiem kultury w miejscach i środowiskach, w których jej brak,

upowszechnianiem jej na większą skalę oraz uprzystępnianiem. Ostatni wymieniony aspekt jest tym, co wyróżnia animację spośród innych zawodów. Dzięki niej, kultura staje się bardziej zrozumiała dla „przeciętnego” obywatela. Animador nie odwołuje się do kultury pojmowanej tylko jako sztuka, ale do zasobów, tradycji, zwyczajów, które są bliskie danej społeczności, które ją odróżniają od innych. Wydobywa on te zapomniane składniki kultury, ożywia je i nadaje znaczenie.

Ze względu na sposób prowadzenia działań na NieKongresie Animatorów Kultury wyróżniono animatora – akuszera oraz animatora-dowódcę. Animador-akuszer odgrywa rolę pomocnika, doradcy, dzieli się swoją wiedzą i wspiera proces powstawania pomysłu. Animador-dowódca bardzo często pełni funkcje lidery, jest przywódcą i dobrym organizatorem (*Raport ewaluacyjny...* 2014, s. 29). Osobiste predyspozycje, a także wizja swojej pracy decydują o przyjmowanym przez animatora podejściu. Gdy ma zdolności przywódcze, silną osobowość, umiejętność kierowania grupą – przyjmuje często inną rolę i realizuje inne zadania niż osoba, która uwielbia tworzyć i duże znaczenie ma dla niej sztuka. Ta grupa animatorów bardziej skupia się na potencjale twórczym jednostek niż na budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

W literaturze przedmiotu odnajdujemy wiele opracowań charakteryzujących działalność animatorów społecznych, najczęściej w kontekście makropraktyki pracy społecznej (Cyboran, Ptaśnik-Cholewa 2013). Tomasz Kaźmierczak pisze, że animacja społeczna to mobilizowanie i aktywizowanie społeczności lokalnej. Niedyrektywne asystowanie i wspieranie już istniejących grup lokalnych lub też pomaganie w tworzeniu nowych. Uruchamianie, rozwijanie i wzmacnianie uczestnictwa członków społeczności w podejmowaniu i prowadzeniu spraw, które tej społeczności dotyczą (Kaźmierczak 2007, s. 13). Animador pracuje często z osobami, które mają problem w funkcjonowaniu społecznym, są marginalizowane, wykluczone bądź wykazują braki w kompetencjach społecznych.

Uczestnicy Szkoły Animatorów Społecznych podejmują próby definiowania animatora społecznego, dla którego wyróżnili osiem funkcji. Może on działać jako: facylitator, wspieracz, edukator, motywator, integrator, rozwijacz, koordynator projektu społecznego, ewaluator. Każda z tych funkcji wymaga trochę innych umiejętności, wiedzy, postaw i zasobów. Animador działający jako facylitator musi posiadać wiedzę i doświadczenie odnoszące się do pracy z grupą, wspieracz ma praktyczną wiedzę na temat przyczyn i skutków marginalizacji, wie jak dotrzeć do grup ekskludowanych i jak wdrożyć tam działania profilaktyczno-edukacyjne, edukator ma doświadczenie w stosowaniu pozaszkolnych form edukacji, potrafi zorganizować spotkania czy warsztaty (Henzler i Skrzypczak 2006). Przy powyższej charakterystyce funkcji animatora społecznego zaakcentowano zależność pomiędzy wiedzą, umiejętnościami i predyspozycjami indywidualnymi jako składowymi pełnego przygotowania zawodowego.

Oprócz tak definiowanych ról zawodowych animatorów, pojawia się jeszcze animator-organizator czasu wolnego. Ten rodzaj animacji odwołuje się do pedagogiki zabawy. Animator w tej „odślonie” odpowiada na potrzeby ludzi związane z rozrywką, w tym z rozrywką ludyczną o charakterze hedonistycznym. Zachęca do aktywnego wypoczynku i wspólnej zabawy. Nie wartościuje kultury, nie ocenia ludzi na podstawie tego, który rodzaj rozrywki ich interesuje. Dostrzega walory terapeutyczne aktywności uczestników i szanuje ich wybór. Oprócz czystej przyjemności i relaksu zabawa może przecież edukować, rozwijać i integrować. Jak sama nazwa wskazuje animator wypełnia uczestnikom czas wolny, tworząc ofertę wydarzeń, które mogłyby ich zainteresować.

W jednym z numerów kwartalnika „Res Publica Nowa”, w całości poświęconemu rozważaniom na temat animacji, możemy się spotkać z wypowiedziami czynnych animatorów, którzy sami mają trudność ze zdefiniowaniem swojego zawodu. „Samo pojęcie »animator kultury« jest jednak tak pojemną kategorią, że większość ludzi właściwie nie wie, czy mówiąc o animatorze, mówi o nauczycielu, terapeutcie czy kaowcu, który po prostu dba o dobrą atmosferę. Znam ludzi, którzy mianują się animatorami i mają bardzo silne poczucie misji społecznej” (Pluta 2013, s. 17). Sytuacji nie zmienia kierunkowe wykształcenie, gdyż absolwenci pytani o swoją rolę zawodową mówią o pobudzaniu ludzi do działania, o zmienianiu miejsc i ożywianiu lokalnej kultury. Ale jednocześnie „istnieje moda nazywania animatorami osób organizujących czas w kinach, galeriach handlowych i hotelach” (Kubecka 2013, s. 40).

Kompetencje animatora w świetle koncepcji kształcenia

Kształcenie animatorów obecnie odbywa się w uczelniach wyższych na poziomie studiów I i II stopnia, w ramach szkolnictwa pomaturalnego oraz w systemie kursowym. Od wielu lat toczą się jednak dyskusje nad kompetencjami nabywanymi przez animatorów w toku kształcenia akademickiego, ponieważ nierozstrzygniętym pozostaje dylemat, czy można nauczyć się bycia animatorem, czy nim się jest, a akademicka wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne jedynie usprawniają posiadane już zadatki osobowościowe. Zwraca na to uwagę Alicja Kargulowa w tekście pod wymownym tytułem *Animator kultury „mimochodem”* (Kargulowa 2006).

Akademickie kształcenie animatorów kultury realizowane jest w ramach odrębnych kierunków studiów, tak jak w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (studia I i II stopnia), w Uniwersytecie Szczecińskim i na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie (studia I stopnia). W Lublinie i w Szczecinie kierunek nosi nazwę animacja kultury, a w Cieszynie animacja społeczno-kulturalna z edukacją kulturalną. Animacja kultury to także specjalność lub specjalizacja kształce-

nia na innych kierunkach studiów – głównie pedagogice, ale także na pracy socjalnej, socjologii, kulturoznawstwie, filologii polskiej.

Analiza akademickich programów kształcenia zarówno na kierunkach, jak i na specjalnościach kształcących animatorów ukazuje zbieżność, a także różnorodność treści programowych realizowanych w różnych uczelniach. Obok zbieżności wynikających z realizacji programu kształcenia na kierunku, grupą treści pojawiającą się niemal wszędzie są zagadnienia z zakresu pedagogiki społecznej, psychologii społecznej, socjologii i kulturoznawstwa. Wiele treści przedmiotowych dotyczy szeroko rozumianej kultury oraz wiedzy z zakresu wybranych dziedzin sztuki (teatr, film, sztuki audiowizualne, muzyka, literatura i czytelnictwo, sztuki plastyczne). Ważnym elementem treści programowych są także zagadnienia związane z procesami animacyjnymi i szeroko rozumianą działalnością społeczno-kulturalną. Wymienione treści realizowane są z różnym natężeniem w różnych ośrodkach akademickich.

Rozbieżności programowe na kierunkach lub specjalnościach kształcących animatorów najczęściej łączą się z kompetencjami i zainteresowaniami naukowo-badawczymi kadry dydaktycznej związanej z animacją w danym ośrodku akademickim lub zapotrzebowaniem otoczenia społeczno-gospodarczego uczelni. Znajduje to odzwierciedlenie nawet w nazewnictwie kierunków i specjalności – zobrazują to przykłady z wybranych uczelni publicznych:

- animacja kultury (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – studia I i II stopnia na kierunku animacja kultury, Uniwersytet Szczeciński – studia I stopnia na kierunku animacja kultury, Uniwersytet Warszawski – Instytut Kultury Polskiej – studia II stopnia na kierunku kulturoznawstwo);
- animacja kultury i edukacja nieformalna (Uniwersytet Warszawski – Wydział Pedagogiczny – studia I stopnia na kierunku pedagogika);
- animator kultury i doradca edukacyjno-zawodowy w społeczeństwie wielokulturowym (Uniwersytet Warszawski – Wydział Pedagogiczny – studia II stopnia na kierunku pedagogika);
- animacja kultury z profilem artystycznym: fotografia/taniec (Uniwersytet Zielonogórski – studia I stopnia na kierunku pedagogika);
- animacja kultury z profilem artystycznym – teatr (Uniwersytet Zielonogórski – studia II stopnia na kierunku pedagogika);
- animacja kultury z arteterapią (Uniwersytet w Białymstoku – studia I i II stopnia na kierunku pedagogika);
- animacja kultury w przestrzeni społecznej (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie – Instytut Malarstwa i Edukacji Artystycznej – studia I stopnia na kierunku animacja kultury w przestrzeni społecznej);

- animacja społeczno-kulturowa (Uniwersytet Jagielloński – studia I i II stopnia na kierunku pedagogika);
- animacja społeczno-kulturalna z edukacją kulturalną (Uniwersytet Śląski – Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie – studia I stopnia na kierunku animacja społeczno-kulturalna z edukacją kulturalną);
- animacja społeczno-kulturalna z turystyką kulturalną (Uniwersytet Śląski – Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie – studia II stopnia na kierunku pedagogika);
- animacja i organizacja czasu wolnego (Uniwersytet Opolski – studia I stopnia na kierunku pedagogika);
- animacja społeczna i zarządzanie kulturą (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy – studia I stopnia na kierunku pedagogika);
- animator i menedżer kultury (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach – studia II stopnia na kierunku pedagogika);
- zarządzanie projektami w animacji społeczno-kulturowej (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy – studia II stopnia na kierunku pedagogika);
- pedagogika szkolna z animacją kultury (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski – studia I stopnia na kierunku pedagogika);
- menadżer kultury (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski – studia II stopnia na kierunku pedagogika);
- pedagogika kulturalno-oświatowa (Uniwersytet Opolski – studia II stopnia na kierunku pedagogika).

Charakterystyka specjalności, programy kształcenia na kierunkach/specjalnościach, jak i sylwetka absolwenta dają podstawę do wyodrębnienia kilku zasadniczych nurtów w kształceniu animatorów kultury:

- animator – instruktor amatorskiego ruchu artystycznego,
- animator – edukator kulturalny,
- animator – antropolog kultury,
- animator – organizator działalności społeczno-kulturalnej,
- animator – organizator społeczności lokalnej,
- animator – pedagog/redukator.

Nieco inny profil kształcenia animatorów, ukierunkowanych w szczególności na działalność społeczną, odbywa się na kierunku praca socjalna. Przykładowo możemy tu wymienić następujące specjalności:

- organizowanie społeczności lokalnej i animacja społeczno-kulturalna (Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka w Warszawie – studia I stopnia na kierunku praca socjalna);
- animator społeczności lokalnej (Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu – studia I stopnia na kierunku praca socjalna);

- animacja społeczności lokalnych i streetworking (Dolnośląska Szkoła Wyższa – studia I stopnia na kierunku praca socjalna).

W programie kształcenia animatorów społecznych na kierunku praca socjalna możemy znaleźć zagadnienia odnoszące się do rozwoju społecznego, pomocy społecznej ze szczególnym uwzględnieniem środowiska lokalnego, doradztwa zawodowego czy funkcjonowania organizacji pozarządowych.

Przy tak wielu odmiennych koncepcjach kształcenia niezmiennie pozostaje założenie, że absolwent animacji powinien nabyć wiedzę i kompetencje w zakresie pracy z ludźmi w różnych środowiskach, ze szczególnym uwzględnieniem kompetencji komunikacyjnych, z wykorzystywaniem szeroko rozumianej kultury i sztuki.

Oprócz kształcenia akademickiego funkcjonują Państwowe Pomaturalne Studia Kształcenia Animatorów Kultury we Wrocławiu, Kaliszu i Krośnie. Słuchacze wybierają konkretną dziedzinę sztuki, w której się specjalizują, by po szkole odgrywać rolę instruktora amatorskiej działalności artystycznej lub animatora społeczności lokalnych. Plan nauczania umożliwia nabywanie wiedzy z zakresu animacji społeczno-kulturalnej, w tym pedagogicznych i psychologicznych podstaw interesujących nas procesów, wiedzy o kulturze i sztuce oraz podstaw działalności kulturalnej. Główny nacisk godzinowy położony jest na kształcenie praktyczne.

Kształcenie animatorów odbywa się także w formie kursów i szkoleń, gdzie mówi się najczęściej o animatorze czasu wolnego. Kształcenie kursowe jest nastawione na praktyczne przygotowanie osób organizujących czas wolny podczas wypoczynku. Animatorzy powinni umieć wyzwalać pozytywną energię w grupie i tworzyć atmosferę przyjemnej zabawy. Oferta kształcenia kursowego sprowadza się do szkolenia z zakresu animacji zabaw dziecięcych, animacji wczasowej i sanatoryjnej oraz animacji eventowej. Tego typu szkolenia kończą się uzyskaniem certyfikatu potwierdzającym udział w kursie, czasami dodatkowo uzyskaniem pracy w firmie organizującej warsztaty.

Animador na tle Mapy kultury w Polsce

Podczas debaty zatytułowanej „Jak jest. Mapa kultury w Polsce” został zaprezentowany raport *Jak jest? Mapa kultury w Polsce i jej terytoria*, będący wynikiem analiz interdyscyplinarnego zespołu diagnostycznego² złożonego z badaczy kultury z całego kraju. Zespół na podstawie dostępnych wyników badań nad kulturą w Polsce i na świecie

² W pracach zespołu diagnostycznego uczestniczyli: Edwin Bendyk (Collegium Civitas, Uniwersytet Warszawski), Marta Białek (Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”), Artur Celiński (DNA Miasta), Piotr Cichocki (Uniwersytet Warszawski), Mirosław Filiciak (Uniwersytet SWPS), Iza Jasińska (Instytut Studiów Zaawansowanych Krytyki Politycznej), Marek Krajewski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), Iwona Kurz (Uniwersytet Warszawski), Mikołaj Lewicki (Uniwersytet Warszawski), Joanna Orlik (Małopolski Instytut Kultury), Tomasz Rakowski (Uniwersytet Warszawski), Beata Sta-

przygotował *Mapę kultury we współczesnej Polsce*. Metodologicznie badanie opierało się na analizie danych z licznych projektów badawczych dotyczących kultury, jakie ukazały się po 2009 r. Sama mapa, jak i towarzyszące jej teksty zamieszczone były na stronie Kongresu Kultury wcześniej, by wszyscy zainteresowani debatą mogli się przygotować do polemiki i dyskusji.

W opisie panelu dyskusyjnego pierwszej debaty kongresowej, podczas której zaprezentowano opracowanie, czytamy:

mapa przedstawia uczestników życia kulturalnego, jego najważniejsze zjawiska i procesy oraz powiązania między nimi, obejmując niezwykle rozległy obszar wypełniony gęstą siecią relacji łączących twórców, instytucje kultury i sztuki, media lokalne i ogólnokrajowe, instytucje edukacyjne, organizacje społeczne, producentów, animatorów, przedsiębiorców, rynki krajowe i zagraniczne, władze publiczne, odbiorców etc. (*Plan kongresu...*).

I rzeczywiście jest to niezwykle obszerne i bogate opracowanie, dające z pewnością pole do dalszych analiz i polemik.

Wyróżniono w nim cztery główne obszary: aktorzy, zjawiska, relacje oraz status i rola. Najobszerniejszym jest zakres aktorzy, gdzie odnajdujemy następujące hasła: władza, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, animatorzy, interpretatorzy, edukatorzy kulturowi, uczestnicy kultury, twórcy, inicjatywy nieformalne, Kościół, wieś i wiejskie formy samoorganizacji, inicjatywy prywatne, media. Kolejnym zakresem jest status i rola, tutaj znaleźć można następujące zakresy tematyczne: funkcje przypisywane kulturze (w dyskursach politycznych, ideologicznych, teoretycznych), istotność oraz sposoby wykorzystania kultury w praktyce. Trzeci obszar to relacje, gdzie wyszczególniono: relacje wewnątrz kultury i relacje między kulturą a innymi sferami życia. Ostatni obszar prezentuje wielość zjawisk występujących we współczesnej kulturze polskiej, a są to: krytyczny stan sfery publicznej; projektoza i grantozą; silny prezentyzm; rozszczepianie się i nieprzekładalność światów kulturowych, w których żyją Polacy; nowe formy cenzury i autocenzury, w tym cenzura o charakterze ekonomicznym; metropolizacja i pustynnienie: coraz silniejsze centrum, coraz słabsze peryferie; zwrot ku przeszłości; sektorowość kultury; prosystemowość; prekarność; silnie artykułowany egalitaryzm, ale o negatywnym, indywidualistycznym charakterze; „dospołeczny” charakter uczestnictwa w kulturze, kultura jako pretekst i platforma do bycia innym, a nie jako przeżycie, doświadczenie duchowe, forma uwznioślenia.

Wszystkie wymienione kategorie mają mniej lub bardziej rozbudowane charakterystyki szczegółowe. Sami zaś autorzy, pośród których odnajdujemy badaczy umocowanych w różnych perspektywach poznawczych: etnografowie, kulturoznawcy, socjologowie, medioznawcy, przyznają się do niekompletności opracowania, traktując go jako

sińska, Tomasz Szlendak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), Aleksandra Szymańska (Instytut Kultury Miejskiej w Gdańsku), Bogna Świątkowska (Fundacja Kultury Bęc Zmiana) (*Jak jest?...*).

„zaczyn”, który powinien być uzupełniany przez wszystkich zainteresowanych. Sami autorzy opracowania sugerują, że teraz należałoby powołać kolejny interdyscyplinarny zespół, który podjąłby się zadania interpretacji jego wyników. Czy jest bowiem możliwy kompletny i obiektywny opis kulturalnej rzeczywistości w naszym kraju? Odpowiedź pozostaje otwarta.

Jednym z wyróżnionych zjawisk w kategorii aktorzy jest określenie animator, do którego przypisane są następujące określenia: ruchome piaski, pozytywni wariaci, a zarazem polaryzacja animatorów, liczne inicjatywy na rzecz konsolidacji środowiska, rozwinięte pole autorefleksji i badań oraz dryfowanie. Mamy więc dwa określenia animatorów oraz trzy główne kwestie, które w ujęciu autorów opracowania określają otoczenie ich działalności.

Określenie *ruchome piaski* odnosi się do braku systemowych rozwiązań pozycjonujących rolę zawodową animatorów. Brak regulacji, rozwiązań, niejasność statusu, częste zawieszenie pomiędzy kulturą, edukacją a działalnością społeczną stwarza tylko pozór możliwości, a w praktyce zawodowej powoduje więcej ograniczeń niż szans.

Pozytywni wariaci to charakterystyka postawy animatorów wpisujących swoje działania w liczne ograniczenia systemowe. Stają się oni dzięki takim postawom wzorcem działań pomiędzy regulacjami, pomiędzy strukturami, pomiędzy regułami systemowymi. Progresywność, innowacyjność to główne cechy działań tego rodzaju, ale zbyt często okupione bywają dużymi kosztami osobowymi i obciążeniem prowadzącym do wypalenia zawodowego. Są to koszty, które wyrównują niedostatki systemowe i liczne bariery w działalności animatorów.

Środowisko uprawiania profesji animatora określane jest przez pryzmat ich polaryzacji, wynikającej z zakorzenienia i miejsca realizacji działań animacyjnych. Tak więc wyróżniono animatorów metropolitarnych – sprofesjonalizowanych, działających z dużym rozmachem i zapleczem grantowo-sponsorskim, chociaż poddawanych rygorowi „wyścigu” i silnej rywalizacji (animatorów w dużych miastach jest nadmiar). Oprócz nich mamy animatorów zakorzenionych w lokalnych społecznościach, podejmujących działania o znacznie mniejszym zasięgu i charakterze, głównie w środowiskach lokalnych. W dużej mierze nie mają oni profesjonalnego przygotowania zawodowego, są „samorodnymi talentami”, miejscowymi liderami i społecznikami. W małych i średnich miastach widać ich wyraźny niedobór.

Animatorzy określani są także przez pryzmat licznych inicjatyw podejmowanych przez nich samych na rzecz integracji środowiska zawodowego, jak również podkreśla się rozwinięte pole badań i autorefleksji na temat tej profesji.

Ostatnią kwestią, na którą zwrócono uwagę, jest dryfowanie pomiędzy układem instytucjonalnym a nieformalną działalnością. Z jednej strony animatorzy narzekają na brak umocowania strukturalnego swojej działalności, a z drugiej nie chcą być do niej

przypisani, ponieważ postrzegają ją jako ograniczenie. Widzimy tu mocno artykułowaną niechęć do formalizacji działań animacyjnych, przy jednoczesnym identyfikowaniu dysfunkcji wynikających z jej braku. Korelują te stwierdzenia z trafnie ukazanymi przez Józefa Kargula dylematami współczesnego animatora kultury, zawieszonoego pomiędzy ograniczającą działalnością instytucjonalną a niemal charytatywnymi działaniami pozainstytucjonalnymi, które dają swobodę, przy jednoczesnym braku stabilności finansowej (Kargul 2012, s. 181-187).

Wszystko to tworzy pewien obraz profesji i sposobu jej uprawiania wydobyty z licznych raportów i sprawozdań dotyczących działalności społeczno-kulturalnej w naszym kraju. Obraz być może trafny z punktu widzenia rzeczywistości zawodowej animatorów, ale zapewne mało satysfakcjonujący dla akademików konstruujących programy kształcenia i profile absolwenta na kierunkach lub specjalnościach z tego zakresu. Wydawać się może, że akademickie kształcenia animatorów skłania się ku „powinnościowemu” definiowaniu tej roli zawodowej. Studiowanie animacji ma bowiem wyposażać absolwenta w umiejętność animowania jednostek, grup i środowisk w obszarze społeczno-kulturowym, wyzwalania i budowania kapitału społecznego, wspomagania zrównoważonego rozwoju oraz kształtowania osobowości człowieka poprzez kontakt z dobrami kultury. A w „tradycyjnym” domu kultury nikt nie poszukuje osób z takimi kompetencjami, a jedynie tych, którzy „coś umieją” i „znają się na sprawie” (Kargul, Słowińska, Gancarz 2004, s. 88).

Podsumowanie

Dla kształtowania się profesji niezwykle istotny jest obok środowiska zawodowego i określonej wiedzy i umiejętności (kompetencji) jej przypisanej wymiar instytucjonalny, który stanowi dla niej umocowanie formalno-instytucjonalne. Animacja, w mojej ocenie, takiego umocowania, jak na razie, się nie doczekała.

W naszym kraju w większości przypadków kształcenie animatorów odbywa się na uniwersytetach, których mankamentem jest brak współpracy z otoczeniem zawodowym. Uczelnie przyjęły w mojej opinii przekonanie, że zmiana w obszarze działalności społeczno-kulturalnej w Polsce dokona się dzięki zaszczepieniu idei owej zmiany w kolejnych rocznikach absolwentów. Brak działań akademików na rzecz dookreślenia przestrzeni zawodowej, w której mogliby się odnaleźć animatorzy kultury, animatorzy społeczno-kulturalni czy animatorzy społeczno-kulturowi, sprawia, że nawet najlepiej wykształceni absolwenci tych kierunków i specjalności nie potrafią dokonać zasadniczej zmiany w aktywności społeczno-kulturalnej polskiego społeczeństwa (Cyboran 2015).

Brak dookreślenia przestrzeni zawodowej oraz instytucjonalnego umocowania jest w mojej opinii podstawowym uwarunkowaniem blokującym rozwój animacji społeczno-kulturalnej w Polsce oraz profesjonalizację zawodową animatorów kultury.

Bibliografia

- Besnard P. (1988), *Problematyka animacji społeczno-kulturalnej*, w: *Rozprawy o wychowaniu*, M. Debesse, G. Mialaret (red.), Wyd. PWN, Warszawa, s. 341-376.
- Cyboran B. (2015), *Social-cultural animation as an area of community development*, w: *Learning and education in community. The role of schools and community organisations*, M. Radovan, M. Kościelniak (red.), Wyd. University of Ljubljana, Ljubljana, s. 61-78.
- Cyboran B., Ptaśnik-Cholewa K. (2013), *Animacja społeczna wśród innych metod pracy środowiskowej*, w: *Animacja kultury. Współczesne dyskursy teorii i praktyki*, D. Kubinowski, U. Lewartowicz (red.), Wyd. Makmed, Lublin, s. 139-156.
- Henzler P., Skrzypczak B. (2006), *Kim jest animator społeczny*, Wyd. Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa.
- Jak jest? Mapa kultury w Polsce i jej terytoria*, <http://www.kongreskultury2016.pl/2016/10/06/jak-jest-mapa-kultury-w-polsce-teksty/>, 15.10.2016.
- Jedlewska B. (2000), *Animator kultury – zawód przyszłości*, w: *Animacja społeczno-kulturalna wobec przemian cywilizacyjnych. Animacja – animator i jego kształcenie*, K. Hrycyk (red.), Wyd. „Silesia”, Wrocław, s. 31-40.
- Jedlewska B. (2006), *Zawód animatora i menedżera kultury w Polsce: geneza i aktualny status, problemy kształcenia i nowe perspektywy – wprowadzenie*, w: *Akademickie kształcenie animatorów i menedżerów kultury w Polsce*, B. Jedlewska (red.), Wyd. „Verba”, Lublin, s. 7-16.
- Kargul J. (2012), *Upowszechnianie, animacja, komercjalizacja kultury*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Kargul J., Słowińska S., Gancarz M. (2004), *Z prądem i pod prąd. Lubuskie instytucje kultury w nowym ładzie społecznym*, Wyd. Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- Kargulowa A. (2006), *Animator kultury „mimoходом”*, w: *Akademickie kształcenie animatorów i menedżerów kultury w Polsce*, B. Jedlewska (red.), Wyd. „Verba”, Lublin, s. 115-119.
- Kaźmierczak T. (2007), *Praca socjalna: animacja społeczna, kapitał społeczny, networking*, w: *Zmiana w społeczności lokalnej. Szkice o kapitale społecznym w praktyce społecznej i nie tylko*, T. Kaźmierczak (red.), Wyd. ISP, Warszawa, s. 11-36.
- Klasyfikacja zawodów i specjalności Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej*, <http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/bazy-danych/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci>, 15.10.2016.
- Kubecka M. (2013), *Zawód czy sposób ulepszania świata?*, „Res Publica Nowa”, nr 21, s. 39-42.
- Mapa kultury w Polsce*, http://www.kongreskultury2016.pl/wp-content/uploads/2016/10/Mapa_Kultury_w_Polsce.pdf, 15.10.2016.
- Plan Kongresu Kultury*, <http://www.kongreskultury2016.pl>, 15.10.2016.
- Pluta K. (2013), *Animator czy amator?*, „Res Publica Nowa”, nr 21, s. 16-18.
- Raport ewaluacyjny NieKongresu Animatorów Kultury*, Fundacja Obserwatorium, Warszawa 2014, http://www.platformakultury.pl/files/2014-06-30/niekongres_animatorw_kultury_30.06_copy2.pdf, 15.10.2016.

**ANIMATOR NA TLE MAPY „KULTURA WE WSPÓŁCZESNEJ POLSCE”.
O PROFESJONALIZACJI ZAWODOWEJ ANIMATORÓW KULTURY**

STRESZCZENIE: W niniejszym artykule autorka prezentuje koncepcje kształcenia animatorów kultury w Polsce i odnosi to do wniosków zaprezentowanych w raporcie „Kultura we współczesnej Polsce”. Celem opracowania jest próba odpowiedzi na pytanie o stan profesjonalizacji zawodowej animatorów. W artykule autorka dokonała przeglądu definicyjnych ujęć zawodu animatora. Zostało to skonfrontowane z koncepcjami kształcenia i kompetencjami nabywanymi przez animatorów w różnych formach kształcenia. Obecnie kształcenie animatorów w większości przypadków odbywa się na uniwersytetach, których mankamentem jest znikome odnoszenie się do praktyki i brak współpracy z otoczeniem zawodowym wykładanego kierunku. Wnioskiem z artykułu jest teza, że nie nastąpiło dotychczas precyzyjne dookreślenie przestrzeni zawodowej animatorów kultury, jak również brak jest umocowania formalno-instytucjonalnego tej specjalności. W opinii autorki jest to głównym aspektem blokującym profesjonalizację zawodową w tej dziedzinie.

SŁOWA KLUCZOWE: animator kultury, kształcenie animatorów, kompetencje animatorów.

**ANIMATOR ON THE BACKGROUND OF THE MAP ‘CULTURE IN CONTEMPORARY POLAND’:
ABOUT THE PROFESSIONAL POSITION OF ANIMATORS OF CULTURE**

SUMMARY: In this paper the authoress presents some ideas on education of cultural animators in Poland and compiles them with conclusions presented in the report “Culture in Contemporary Poland”. The aim of this article is to answer the question about the professional position of animators. The authoress reviews definitions of animator and confronts them with different ideas of training in various forms of education. Nowadays, the education of animators most often takes place in universities. But these institutions are not interested, as much, as they should, in the cooperation with the professional environment of animators. The conclusion of this paper is the statement, that we still do not have the precise definition of the professional space of the cultural animators’ job and the institutional emplacement of this specialization. In the opinion of the authoress, this is the main aspect, which blocks the professional development of animators of culture.

KEYWORDS: animators of culture, training of animators, animator’s competence.